

PIA LAURITZEN

SPØRGSMÅL

– MELLEMLIDENTITET OG DIFFERENS

Aarhus Universitetsforlag

Spørgsmål - mellem identitet og differens

Spørgsmål

– mellem identitet og differens

Af Pia Lauritzen

AARHUS UNIVERSITETSFORLAG

Spørgsmål – mellem identitet og differens

© Pia Lauritzen og Aarhus Universitetsforlag 2016

Forlagsredaktion: Simon Olling Rebsdorf

Design: Carl-H.K. Zakrisson

Portrætfoto på omslag af Henrik Brøndsted

Bogen er sat med Lyon

E-bogsproduktion hos Narayana Press

ISBN 978 87 7184 178 7

Aarhus Universitetsforlag

Langelandsgade 177

8200 Aarhus n

www.unipress.dk

Bogen er udgivet med støtte fra
Aarhus Universitets Forskningsfond

Weblinks var aktive, da bogen blev trykt.

De kan nu være inaktive.

**FAGFÆLLE-
BEDØMT**

/ I henhold til ministerielle krav betyder bedømmelsen, at der fra en fagfælle på ph.d.-niveau er foretaget en skriftlig vurdering, som godtgør denne bogs videnskabelige kvalitet.

/ In accordance with requirements of the Danish Ministry of Higher Education and Science, the certification means that a PhD level peer has made a written assessment justifying this book's scientific quality.

Indhold

Resumé 7

Forord 11

Hvad er et spørgsmål? 13

Hvordan forstås og bruges spørgsmål? 16

Hvorfor forstår vi os selv som noget,
der adskiller sig fra noget andet? 18

Hvordan trækkes grænserne for vores erfaring? 21

Indledning 27

Tese 30

Forskningstradition 34

Disposition 37

I. Identitet 38

II. Spørgsmål 41

III. Differens 45

I. Identitet 49

Normer 51

Filosofi 54

Spørgsmål 56

Mennesker 59

Identitet 61

Lys 63

II. Spørgsmål 69

- Fragestellung 71
- Stillingtagen 76
- 'Overfor' 78
- Ge-stell 81
- Strukturmomenter 90
- Spørgsmålets teknologi 97
- Spørgsmålets struktur 99
- Strukturmodellen 104

III. Differens 109

- Resultater 111
- Spørgekultur 112
- Russisk versus dansk 113
- Den didaktiske trekant 127
- Grammatik 134
- Økonomisering 139
- Sprog 170

Efterord 179

- Filosofiens spørgsmål 179
- Spørgsmålet om mennesket 183
- Mennesket har ingen rettigheder 193
- I begyndelsen var ordet 200

Litteratur 206

Resumé

Der er ikke mange fænomener, der har unddraget sig filosofisk undersøgelse, siden Platon for cirka 2500 år siden grundlagde vestlig tænkning på Sokrates' mange og insistende spørgsmål. Paradoksalt nok er spørgsmål ét af dem. Således findes der den dag i dag ingen hovedværker, der behandler spørgsmål som et fænomen, der har sit eget væsen og indflydelse på andre fænomener. Der er skrevet artikler og bøger, der sporadisk behandler spørgsmål i relation til bl.a. erkendelsesteoretiske og sprogvidenskabelige problemer, men værker, der systematisk behandler spørgsmål for spørgsmålets egen skyld, har endnu ikke set dagens lys. Det råder *Spørgsmål - mellem identitet og differens* bod på. Under inddragelse af bl.a. Heidegger, Gadamer, Derrida og Waldenfels foretages en fænomenologisk-hermeneutisk analyse af spørgsmålets struktur og dennes betydning for den menneskelige erfaring af at være nogen, der adskiller sig fra nogen andre. Det bærende argument i analysen er, at spørgsmål ikke bare er noget, vi stiller. Det er også det, der stiller os i en bestemt forståelse af, og i et bestemt forhold til, os selv og vores omgivelser.

Analysen tager sit udgangspunkt i en forståelse af det at stille spørgsmål som det at stille sig på en bestemt måde i forhold til det, man spørger efter. Man tager stilling. På engelsk hedder at stille et spørgsmål *to pose a question*, og lige-

som 'stilling' er verbalsubstantiv til verbet 'stille', så gemmer det engelske *to take a position* på en verbalsubstantivering af *pose*. Det er altså i og med de spørgsmål, vi stiller – og ikke stiller – at vi positionerer os i forhold til vores omgivelser. Men selvom det kan lyde, som om denne stillingtagen er noget, vi selv er herre over, så er det ikke helt så enkelt som så: Vi bestemmer nemlig ikke selv, *at* det er sådan, at de spørgsmål, vi stiller og ikke stiller placerer os i et bestemt forhold til os selv og vores omgivelser. Det er derfor ikke op til os at afgøre, *hvad* vi spørger efter og dermed stiller os i et forhold til. Det formulerer Gadamer på en lidt anden måde, når han i *Wahrheit und Methode* konstaterer: ”Den, der forstår, vælger ikke sin synsvinkel vilkårligt, men finder tværtimod sin position givet på forhånd.”¹

I denne bog viser jeg, at forholdet mellem det, vi ikke selv bestemmer (det, Heidegger kalder den passive *Stellung des Menschen*), og det, det er op til os at tage stilling til og ansvar for (den aktive *Stellung des Menschen*), hverken er et spørgsmål om kultur eller religion, men derimod et spørgsmål om spørgsmålets struktur. Det er en af bogens pointer, at kulturbegrebet ikke er tilstrækkeligt til at forstå og forklare den menneskelige erfaring af at være nogen, der adskiller sig fra nogen andre, og det spørgsmål, der søges besvaret, er derfor ikke: Hvad er kultur? Men derimod: Hvordan skal den struktur, der sætter identitet og differens forstås? (Det er det, bogens første del handler om).

1. Jf. Gadamer, *Sandhed og metode*, side 313.

I bogens anden del introduceres en model for spørgsmålets struktur, der består af tre momenter, der placeres forskelligt, afhængigt af hvordan spørgsmålet stilles. Dermed fører analysen af spørgsmålets struktur over i en analyse af spørgsmålets teknologi, forstået som den måde, strukturmomenterne stiller sig på, jævnfør det enslydende i Fragestellung (spørgsmåls-stillen) og Heideggers begreb for teknikkens væsen, Ge-stell.

I bogens tredje del bruges sociolingvistiske studier af de spørgsmål, der stilles i skoleklasser, hvor kinesiske, russiske, spanske og danske børn undervises på deres respektive modersmål, til at vise, at strukturmomenterne ikke blot stiller sig forskelligt i forskellige sprogsamfund; de har også en sammenhæng til grammatikken i det sprog, et spørgsmål stilles på.

Dermed viser analysen af spørgsmålet for spørgsmålets egen skyld sig at kunne forklare, hvorfor forskellige sprogsamfund har forskellige måder at forstå og bruge spørgsmål på. Og med konkretiseringen af spørgsmålets teknologi som de forskellige måder, spørgsmålets strukturmomenter stilles i forhold til hinanden på, banes vejen også for en forståelse af, hvorfor forskellige mennesker har forskellige måder at tænke, være og udvikle sig på. Denne forståelse udfoldes i efterordet, der perspektiverer bogens filosofisk-sociolingvistiske analyse i forhold til vesterlandsk-europæisk tradition og verdenssamfundet, som vi kender det i dag.

